

A NYUGAT-BALKÁNI ÁLLAMOK EURÓPAI INTEGRÁCIÓJA ÉS BIZTONSÁGI HELYZETE

THE EUROPEAN INTEGRATION PROCESS AND SECURITY SITUATION IN THE COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS

SZILVÁGYI TIBOR¹

ABSZTRAKT

Az elmúlt évtizedben a nemzetközi terrorizmus elleni harc látványosan háttérbe szorította az EU által is szorgalmazott nyugat-balkáni rendezést, így a megoldások érdekében tett erőfeszítések egyelőre nem vezettek eredményre. A 2000-es években megindult térségbeli felzárkózási folyamatot egyedül Horvátország tudta befejezni. A további hat EU-n kívüli nyugat-balkáni állam az európai integráció eltérő szintjén áll, és egyelőre nem tud eleget tenni a tagsági követelményeknek. Ennek okai a sajátos történelmi, politikai, gazdasági és társadalmi helyzetükben keresendők. Napjainkban új integrációs lendületre lenne szükség, mert a külső, főként keleti hatalmi befolyásszerző kísérletek egyes nyugat-balkáni államokat letéríthetnek az európai útról. A dolgozat PEST és SWOT elemzések segítségével értékeli az egyes nyugat-balkáni államok EU-integrációs helyzetét, valamint a közeledést nehezítő biztonsági kihívásokat és kockázatokat.

Kulcsszavak: Nyugat-Balkán, EU-integráció, biztonsági kihívások és kockázatok, PEST és SWOT elemzés

ABSTRACT

In the last decade the international anti-terrorist struggles have put aside the EU supported reconciliation process in the Western Balkans, so the efforts aiming at European solutions have not reached the acceptable results. Only Croatia finished the accession process starting in the 2000s in the region. The further six Western Balkan countries sit on a different level of the European integration and they are still not able to meet the membership requirements.

¹ szilvagyti.tibor@gmail.com | ORCID azonosító: 0000-0001-5618-8725 | független biztonság- és védelempolitikai kutató, elemző

Its reasons we should seek in their unique historical, political, economic and social situation. Nowadays a new integration impetus is needed since the external, mainly eastern ascendancy attempts may divert some Western Balkan states from the European road. This study – with the help of PEST and SWOT analyses – is going to evaluate the EU integration of the states in the Western Balkans and the security challenges and risks hampering their EU approach.

Key words: Western-Balkans, EU-integration, security challenges and risks, PEST and SWOT analyses

A NYUGAT-BALKÁN BEMUTATÁSA

A nyugat-balkáni térség földrajzi és történelmi megfontolásból politikailag, gazdaságilag és társadalmilag is egy egységként kezelendő. Az Európai Unió déli és kelet-közép-európai (Olaszország, Szlovénia és Magyarország), valamint délkelet-európai (Görögország, Bulgária és Románia) tagállamai fogják közre. Történelmileg a közös múlt és a hasonló társadalmi fejlődés köti őket össze, amelynek következményei máig hatók. A nyugat-balkáni területen többségében déli szlávok és albánok élnek, akik az elmúlt évszázadok során kénytelenek voltak egymás mellett létezni, hol békében, hol háborúban.

A Nyugat-Balkán államai

Geopolitikai szempontból a Nyugat-Balkán államai közé tartozik nyugatról kelet felé és északról délre haladva Horvátország, Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Montenegró, Koszovó, Albánia és az Észak-macedón Köztársaság. (Európai Parlament, 2019) A nyugat-balkáni térség jelenlegi országai Albánia kivételével az egykori Jugoszláviában egy államot alkottak, amelynek Szlovénia is részese volt, de az ország nem tartozik a Nyugat-Balkánhoz. Az albán többségű Koszovó 2008-ig Szerbia tartománya volt, a délszláv államoktól eltérően nem egykori jugoszláv tagköztársaság.

1. ábra: A Nyugat-Balkán államai (Óry Mariann, 2015)

Az egykori Jugoszlávia felbomlása

A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (JSzSzk) a második világháborút követően 1991-ig létezett, felbomlását politikai, gazdasági és társadalmi tényezők együttesen idézték elő. Az országban az 1960-as években kezdődő gazdasági liberalizáció lehetővé tette, hogy a jugoszláv állampolgárok Nyugat-Európában vállaljanak munkát, ezzel a képzett munkaerő egy részét, főként a fiatalokat elveszítették. A hazautalt deviza ugyan enyhített az otthon maradt családok pénzügyi nehézségein, de az ország mélyen gyökerező gazdasági problémáin nem tudott segíteni. A tagköztársaságok egyenlőtlen gazdasági fejlődése idővel kiérlelte a politikai elégedetlenkedőket. Különösen Szlovénia és Horvátország vezetői szorgalmazták a gazdasági decentralizációt és a politikai dezintegrációt, mert úgy értékelték, hogy a jugoszláv közterhek és az elmaradottabb tagköztársaságok, tartományok és régiók támogatása aránytalanul nagy terhet ró rájuk. Az akkori országon belüli gazdasági egyenlőtlenséget jól mutatja a következő táblázat.

	Szlovénia	Horvátország	Szerbia (Vajdaság és Koszovó)	Montenegró	Bosznia-Hercegovina	Macedónia
1955-ben	160%	120%	80% (80% és 40%)	80%	80%	60%
1988-ban	200%	129%	88% (118% és 24%)	71%	65%	65%

2. ábra: Egykori délszláv gazdasági különbségek – Az egykori Jugoszláviában az 1972. évi árakon számított egy főre jutó GNP jelenti a 100%-ot. (Juhász, 1999:179)

A jugoszláviai politikai, gazdasági és társadalmi (főként etnikai) ellentétek elvezettek a második világháborút követő legnagyobb európai fegyveres konfliktushoz, a délszláv háborúhoz (1991–1995), amelynek következtében a nyugat-balkáni térség politikailag radikalizálódott, gazdaságilag visszaesett, társadalmilag megosztottá és közömbössé vált, így lemaradt a kelet-közép-európai demokratikus átalakulási folyamatban. Az újonnan létrejött államokban a megszakadt korábbi gazdasági és kereskedelmi kapcsolatok csonka nemzetgazdaságokat eredményeztek, amelyek csak külföldi segítséggel, illetve a megbékélést követően tudtak csak ismét erőre kapni. Az 1990-es évek földrengésszerű változásai a mai napig negatívan hatnak a térség biztonsági helyzetére.

Albánia a délszlávok ölelésében

Az albánok magukat a „sasok fiainak” („shqiptare”) tartják. Életüket az évszázadok óta ismert szokásjogok (pl. Dukagjini 15. századi törvénykönyve) alakították, amelyeket sok helyen a mai modern körülmények között is tiszteletben tartanak. Albánia 1912-ben és 1913-ban történt mesterséges (nagyhatalmi) megalakítása nem foglalta magában az összes albánok lakta területet a térségben, ami a mai napig vélt vagy valós oka az ellenségeskedések-

nek. A második világháborút követően Albánia Enver Hodzsa uralma alatt az elszigetelődést és a totalitárius kommunista berendezkedést választotta, ami ugyan békét, de általános szegénységet eredményezett az országban.

Az 1991-ben kezdődött albániai demokratikus változások elhozták a szabadságot, de a tömegek ezzel nem tudtak élni. 1997 elején az országos méreteket öltő botrányos piramisjáték anarchiát és polgárháborút okozott. A kirabolt katonai raktárból származó kézfegyverek idővel megjelentek Koszovóban, ahol 1998 elején függetlenségi harcok kezdődtek a szerb hatalmat képviselő rendőri és katonai erők ellen (Réti, 2000:337). Az albán önállósodási küzdelmek 2000-ben a szerbiai albánok által lakott Preševo-völgyben, majd 2001-ben Északnyugat-Macedóniában is folytatódtak.

A radikális nézeteket valló albán nacionalisták néhány évvel az elrettentő délszláv háború lezárása után, 1998–2001 között ismét erőszakos megoldást választottak önrendelkezési jogaik biztosítása érdekében. A nemzetközi közösség azonban ekkor már nem nézte tétlenül a fegyveres összeütközéseket és a velejáró menekültáradatot, ami egy új biztonságpolitikai fogalmat, a *humanitárius katasztrófát* is világszerte ismertté tette, és amelyhez az úgynevezett CNN-effektus² is hozzájárult. A fenyegetettségben élők által vélt Nagy-Albánia törekvés (hivatalosan nem volt ilyen) nem érte el célját, nem kapott nemzetközi támogatást, de Koszovó nemzetközi felügyelet alá került, megóvando az albán lakosságot a szerb erőszak-szervezetek túlkapásaitól.

A nyugat-balkáni térség államainak összehasonlítása

Ország	Global Peace Index (GPI) 2018	Human Development Index (HDI) 2018	Global Competitiveness Index (GCI) 2018	ICT Development Index (IDI) 2017
Albánia	52	68	76	89
Bosznia-Hercegovina	89	77	91	83
Horvátország	27	46	68	36
Koszovó	92	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat
Észak-Macedónia	87	80	84	69
Montenegró	58	50	71	61
Szerbia	54	67	65	55

3. ábra: Globális mutatók a békességről, a humán fejlettségről, a versenyképességről és a technológiai felkészültségről

² A CNN amerikai hírtévézió által élőben bemutatott képek, a koszovói albán családok (főként gyermekek és asszonyok) gyötrelmei és szenvedései azonnal bejárták a világsajtót, amivel az albánoknak sikerült a „világ” közvéleményét maguk mellé állítani, illetve a szerbek ellen hangolni.

Kiegészítés a 3. ábrához:

- Global Peace Index 2018 – Globális Békeindex 2018, amely 163 állam sorrendjét mutatja a legbékésebbektől a legbékétlenebbekig. (Vision of Humanity, 2018)
- Human Development Index 2018 – Humán Fejlettségi Index 2018, amely 189 állam humán fejlettségi szintjét állítja sorrendbe. (United Nations Development Programme, 2018)
- Global Competitiveness Index 2018 – Globális Versenyképességi Index 2018, amely a versenyképesség szempontjából rangsorol 140 államot. (World Economic Forum, 2018)
- Information and Communication Technology (ICT) Development Index 2017 – Információs és Kommunikációs Technológiai Fejlettségi Index 2017, amely megmutatja 176 állam ICT fejlettségének sorrendjét. (International Telecommunication Union, 2017)

A táblázatból jól látható, hogy az EU-integráció terén a legelőrehaladottabb Horvátország teljesített a legjobban a nyugat-balkáni államok között, de meglepő módon a versenyképességi mutatóban lemaradt Szerbia mögött. Albánia ICT (információs és kommunikációs technológiai) fejlettségi indexe a legrosszabb, ami az innovációban történő lemaradást bizonyítja. Bosznia-Hercegovinában a versenyképességi mutató marad el jelentősen a többiek helyezésétől. Koszovó helyzetét csak a rossz békeindex alapján lehet megítélni, a többi adat hiányzik, valószínűleg ezek is hasonlóan negatív eredményt mutatnának. Észak-Macedónia (lassan meg kell szoknunk az új megnevezést) a humán fejlettség tekintetében teljesített alul, de a többi adata sem mondható biztatónak. Montenegró és Szerbia általában közepes teljesítményt nyújtottak, bár a versenyképesség terén Szerbia végzett az élen.

A NYUGAT-BALKÁNI ÁLLAMOK PEST ELEMZÉSE

A térség országainak politika, gazdasági, társadalmi és technológiai fejlettsége legalább annyira hasonló, mint amennyire eltérő, ezért érdemes azokat PEST³ elemzéssel áttekinteni.

Political: a politikai integráció (EU és NATO) különböző szintjein vannak, de egy irányba tartanak;

Economic: gazdasági fejlettségük is eltérő, de egymásra vannak utalva;

Social: nacionalizmusuk a homogenitást szorgalmazza, etnikailag mégis sokszínűek;

Technological: technológiai előrehaladottságuk a közös gyökerek ellenére is különböző.

Politikai pragmatizmus a Nyugat-Balkánon

A nyugat-balkáni államok elkötelezettek az európai és – Szerbia, illetve a boszniai szerbek kivételével – az euro-atlanti (NATO) integráció mellett. Közülük Horvátország EU- és NATO-, Albánia és Montenegró pedig NATO-tag (NATO Multimedia Library, 2019 és NATO, 2019). Politikai rendszereik többnyire bonyolultak, politikájukban egyaránt jelen

³ PEST – angol betűszó: political, economic, social and technological analysis, azaz politikai, gazdasági, társadalmi és technológiai elemzés

van a dezintegráció és az integráció. A nacionalizmusuk ellenére közös érdekük a békés egymás mellett élés, de a határvitáikat (sokszor még az EU-csatlakozásuk előtt) saját javukra kívánják megoldani.

A nem EU-tag nyugat-balkáni államok mindegyike európai perspektívát követ, amit először az Európai Tanács 2000-ben Feirában, majd 2003-ban Szalonikiben (Thessaloniki) tartott ülésén, majd legutóbb a 2018. májusi EU–Nyugat-Balkán csúcstalálkozón Szófiában is megerősítették. Közös jövőjüket az EU-n belül képzelik el. Ehhez segítséget nyújt az EU nyugat-balkáni politikai stabilitást és gazdasági fejlődést támogató Stabilizációs és Társulási Megállapodása (Stabilization and Association Agreement – SAA), amelyet az EU minden nyugat-balkáni állammal aláírt. (EU: *Countries and Regions*, 2019)

Johannes Hahn EU bővítési biztos a Deutsche Welle-nek adott 2018. áprilisi interjújában többek között elmondta, hogy a nyugat-balkáni államok közötti vitás kérdéseket a csatlakozási folyamat során kell megoldani, hogy a tagság elérésével ezek már ne terheljék az Uniót. Az éllovasok Montenegró és Szerbia, a lemaradók pedig Bosznia-Hercegovina és Koszovó. A térség államainak 2025-ös EU-tagsága habár nagyon ambiciózus törekvésnek tűnik, elvileg megvalósítható. Sikere azon múlik, hogy az államok 2023-ra tudják-e teljesíteni a csatlakozási kötelezettségeiket (jogállamiság, működő piacgazdaság, korrupció visszaszorítása, társadalmi megbékélés, a sajtó szabadsága stb.). Ehhez a tagjelölteknek meg kell szabadulniuk a korábbi nacionalista és populista attitűdtől, ami ellentétes az EU közösségi értékeivel. (Barbara Wesel, 2018)

	SAA alá- írása	SAA életbe- lépett	EU tag- jelölt	EU tagsági tárgyalások	EU-tagság	NATO- tagság
Albánia	2006. jún.	2009. ápr.	2014. jún.	-	-	2009. ápr.
Bosznia-Her- cegovina	2008. jún.	2015. jún.	-	-	-	-
Horvátország	2001. okt.	2005. febr.	2004. jún.	2006. jún.	2013. júl.	2009. ápr.
Koszovó	2015. okt.	2016. ápr.	-	-	-	-
Észak-Mace- dónia (FYROM)	2001. ápr.	2004. ápr.	2005. dec.	-	-	-
Montenegró	2007. okt.	2010. máj.	2010. dec.	2012. jún.	-	2017. jún.
Szerbia	2008. ápr.	2013. szept.	2012. már.	2014. jan.	-	-

4. ábra: A nyugat-balkáni államok integrációs helyzete (European Western Balkans, 2019 és European Commission: *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiations*, 2019)

Albánia politikai bipolaritása

Az albániai politikai viszonyok jellemzője a bipolaritás, az 1990-es évektől a két legerősebb politikai erő, a demokrata és a szocialista párt váltógazdasága figyelhető meg. A törvényalkotás és a kormány ellenőrzése a 140 fős egykamarás parlament, a Kuvendi feladata, amely az EU jogrendjének honosításán is szorgalmasan dolgozik. Albánia átfogó igazságügyi reformot kezdett, amelynek implementálása – a munka neheze – még hátra van. (Barbara Wesel, 2018)

Albánia az Egyesült Államok által 2003-ban életre hívott Adriai Hármak (Adriatic Charta) kezdeményezésnek Horvátországgal és az akkori Macedóniával együtt tagja volt. A három ország közösen készült a NATO-tagságra, de végül a Szövetségbe csak Albánia és Horvátország lépett be 2009 áprilisában. Albánia az EU-tagjelölti státuszt 2014 júniusában érte el, ugyanakkor a csatlakozási tárgyalásokat egyelőre nem kezdhette meg a korrupció és a szervezett bűnözés magas foka miatt. (European Western Balkans: *Albania*, 2019)

Bosznia-Hercegovina megosztottsága

Bosznia-Hercegovina a délszláv háborúk legnagyobb vesztese, az egykori Jugoszlávia mentője, a nemzetközi közösség által 1995-ben létrehozott mesterséges állam. Két entitás, a Bosznia-Hercegovinai Föderáció és a Boszniai Szerb Köztársaság, valamint a különleges státuszú Brčko Körzet alkotja. Három államalkotó nemzete a bosnyák, a szerb és a horvát. Parlamentje kétkamarás, a Képviselőháznak (alsóház) 42 tagja, a Népek Házának (felsőház) 15 tagja van. A háromfős Államelnökség bosnyák, szerb és horvát tagjai nyolchavonta váltják egymást az államelnöki poszton. A kormány szerepét a Miniszterek Tanácsa tölti be. Az állami mellett az entitásoknak is saját hatalmi ágai és közigazgatásuk van, ezért oly bonyolult az ország politikai rendszere. (Worldatlas, 2017) Ezen túl az egyes nemzetek eltérő érdekei és kompromisszumképtelensége gyakran hátráltatja a döntéshozatalt, ami a túlzott fékek és ellensúlyok rendszerében működik.

Az ország az 1995. novemberi Dayton-i Megállapodás óta nemzetközi felügyelet alatt működik a főképvisező (High Representative) vezetésével. 1995-ben az IFOR, 1996-ban az SFOR, majd 2004-től az EUFOR nemzetközi katonai erők vigyázzák a békét, a rendet és a biztonságot. A NATO „előszobáját”, a Partnerség a Békéért (Partnership for Peace – PfP) programban történő részvétel lehetőségét, a PfP-tagságot az ország 2006 decemberében érte el. Az Adriai Ötök (a Montenegróval és Boszniai-Hercegovinával kibővült Adriai Hármak) kezdeményezéshez 2008 decemberében csatlakozott. Az EU-val a Stabilizációs és Társulási Megállapodást 2008 júniusában írták alá, ami 2015. júniusban életbe is lépett, de a tagjelöltséget az ország egyelőre nem érte el. (European Western Balkans: *Bosnia and Herzegovina*, 2019)

Az egykori Jugoszlávia területén elkövetett háborús bűncselekményeket kivizsgáló hágai Nemzetközi Törvényszék (ICTY) 1993 és 2017 között működve kutatta és tárgyalta a délszláv háborúk idején (1991–1995) történt emberiség elleni bűntetteket. A legpusztítóbb bosznia-hercegovinai harcok (1992–1995) szomorú mérlege, hogy 250 ezer személy életét vesztette, 20 ezer ember eltűnt, 2,2 millióan pedig kénytelenek voltak elmenekülni lakóhelyükről. (MK KBH, 2009)

Horvátország kiemelkedése a nyugat-balkáni térségből

Horvátország Szlovéniával együtt elsőként, 1991. június 26-án nyilvánította ki függetlenségét, azaz kiválását az egykori Jugoszláviából. Az ezt követően a Jugoszláv Néphadsereg (Jugoslovenska narodna armija – JNA) ellen kezdődött horvát harcok is kegyetlenek voltak, de a pusztítás nem érte el a későbbi boszniaihoz hasonló emberi és anyagi áldozatokat, károkat. A délszláv háborúkat követően Horvátországban is a szélsőséges nacionalizmus volt jellemző Franjo Tudjman elnök 1999 decemberében bekövetkezett haláláig. 2000-tól azonban a háborús bosszúvágy és a politikai nacionalizmus enyhülni kezdett, így Horvátország megkezdhette a NATO- és EU-közeledést.

A biztonságpolitikai és integrációs erőfeszítéseket értékelendő a NATO 2009 áprilisában felvette Horvátországot tagjai sorába. 2013-ban pedig a Nyugat-Balkánon első államként az EU-hoz is csatlakozhatott. (European Western Balkans: *Croatia*, 2019) 151 fős egykamarás parlamentje, a Szábor képviseli a törvényhozó hatalmat.

Koszovó fokozatosan növekvő önállósága

Koszovó, szélesebb értelemben az egykori Jugoszláviában élő albánság függetlensége a délszláv háborúkat idején nem került határozottan napirendre. Az albániai polgárháborút (1997) követően azonban a koszovói albán függetlenségpártiak kihasználták Szerbia gyengeségét és az adódó alkalmat a fegyverszerzésre. 1998-ban a Koszovói Felszabadítási Hadsereg (Ushtria Çlirimtare e Kosovës – UÇK) harcokat kezdett a szerb rendőrség és katonaság ellen. A szerb fegyveres erők túlkapásainak befejezését a NATO 1999. március 24-étől légitámadásokkal kívánta kikényszeríteni, ami részben sikerült. Az ENSZ BT 1999. júniusi 1244. számú határozata szerint Koszovó nemzetközi felügyelet alá került azzal, hogy státusáról később döntenek. (United Nations, 2019) A szerb haderőt ki kellett vonni Koszovóból, és 1999 júniusában megjelent a NATO vezette nemzetközi biztonsági erő, a KFOR. Stabilitáló tevékenységében kezdetben Oroszország is részt vett.

Koszovóban fokozatosan kialakultak az önálló államiság attribútumai, majd a státuskérdés rendezésének elmaradása miatt a helyi parlament 2008. február 17-én egyoldalúan kikiáltotta a függetlenséget. Az UNMIK és a KFOR mellett ebben az évben megjelent az EU jogi missziója, az EULEX is, így azóta Koszovó nemzetközi felügyeletét – ugyan egyre jelképebben – a három nemzetközi szervezet közösen látja el. Koszovó 2012 szeptemberében deklarálta a felügyelt függetlenség megszűnését. (European Western Balkans: *Kosovo*, 2019) A 120 fős egykamarás parlamentben 20 hely automatikusan biztosított a kisebbségeknek, köztük tíz a szerbeknek, akik Észak-Koszovóban egy tömbben, de délebbre szórványban is élnek. A koszovói albán politikusok törekvése, hogy Koszovó minél több nemzetközi szervezetben és rendezvényen önállóan képviseltesse magát, ezzel indirekt elismeresse függetlenségét, amit 113 ország hivatalosan is megtett. (Be In Kosovo, 2019) Távlati cél Koszovó számára az ENSZ-, NATO- és EU-tagság elérése, de Szerbia – amely hivatalosan továbbra is részének tekinti Koszovót – politikailag mindent megtesz ennek megakadályozása érdekében.

Észak-Macedónia korábbi névvitája Görögországgal

Macedónia 1991. szeptember 8-ai függetlenségi deklarációja nem váltott ki háborús ellenreakciókat a jugoszlávbarát politikuskok és katonai vezetők részéről. A kis ország sokáig példaképe volt a békés átmenetnek. A koszovói (1998–1999) és a dél-szerbiai (2000) szerb-albán fegyveres konfliktust követően azonban 2001-ben Északnyugat-Macedóniában is megjelentek az albán szabadságharcosok. A függetlenségpárti albánok a helyi Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ushtria Çlirimtare Kombëtare – UÇK) révén kívánták elérni céljaikat, a nagyobb önrendelkezést, esetleg függetlenséget a macedón többségtől. A nemzetközi közösség időben történt beavatkozásának köszönhetően nem eszkalálódtak a fegyveres küzdelmek, és a 2001. augusztus 13-ai Ohrid-i Megállapodás aláírásával a macedón és az albán fél is beleegyezett a mindkettőjük számára megfelelő, békés, politikai megoldások támogatásába.

Hiába kötelezte el magát az akkori Macedónia az európai és euro-atlanti integráció mellett – megkezdve az Adriai Hármakban a NATO-tagsági felkészülést, illetve 2005 decemberében elnyerve az EU-tagjelölti státuszt –, Görögország a Macedónia állami megnevezést elutasította, így folyamatosan akadályozta a macedón integrációt mindkét szervezetben. A hivatalos NATO és EU dokumentumokban görög kezdeményezésre az ország Macedónia Egykori Jugoszláv Köztársaság (Former Yugoslav Republic of Macedonia – FYROM) néven szerepelt. Az integrációban történő lemaradás érezhető gazdasági károkat, így közvetve belpolitikai elégedetlenséget és válságot is okozott. A 2018. júniusban megkötött Prespa Megállapodás célja az évtizedek óta húzódó görög-macedón névvita rendezése volt. A macedón politikai vezetés végül 2018. szeptember 30-ára referendumot írt ki az ország alkotmányos nevének Észak-Macedóniára történő megváltoztatásáról. Az alacsony részvétel miatt a népszavazás ugyan érvénytelen lett, de mivel nem volt ügydöntő, ezért a 120 tagú egykamarás parlament (Szobranie) is voksolhatott az Alkotmányról. 2018. október 19-én a törvényhozás 2/3-os többséggel megszavazta a névváltoztatást, ami a jövőben lendületet adhat az európai és euro-atlanti integrációnak. A Prespa Megállapodást a két érintett ország parlamentjei 2019. januárban ratifikálták. (The Guardian, 2019 és European Western Balkans: *Greece ratifies the Prespa Agreement with Macedonia*, 2019.)

Montenegró pragmatikus NATO- és EU-elkötelezettsége

Montenegró 1992 áprilisától Szerbiával közösen alkotta Kis-Jugoszláviát. Útjuk 2003-tól hivatalosan is elkezdett szétválni, amikor megalakult Szerbia és Montenegró Államközössége. Az EU támogatta az időközben külön utat, gyorsabb európai integrációt választó Montenegrót. A 2006 májusában rendezett népszavazáson a montenegrói választópolgárok több mint 55%-a (az EU javasolta ezt a magas küszöböt) az államközösségből történő kiválás mellett döntött, így 2006. június 3-án Montenegró független állammá vált. Felgyorsult az euro-atlanti és az európai integrációs folyamat. 2006 decemberében az ország PFP-taggá, majd 2010 végén EU-tagjelöltté vált, 2012 júniusában pedig megkezdődhetek az EU-tagsági tárgyalások is. Montenegró 2017 júniusában a NATO teljes jogú tagja lett, ezzel a Szövetség elismerte a mini állam euro-atlanti térség biztonsága melletti elkötelezettségét. (European Western Balkans: *Montenegro*, 2019) Egykamarás parlamentjének 81 képviselője hozza a törvényeket.

Szerbia fokozatos „felmentése” a háborús bűnök alól

Szerbiában a délszláv háborúk és a koszovói fegyveres konfliktus negatív hatásai miatt megkésett a demokratikus átalakulás folyamata. A nemzetközi közösségnek idővel enyhítenie kellett a Szerbiával szembeni elítélő, gyakran megbélyegző politikáját, és a szerb lakosságnak is felednie kellett a NATO 1999 tavaszán végrehajtott légitámadásai miatt kialakult ellenszenvet, hogy megindulhasson a közeledés. Az ország 2006 decemberében csatlakozott a NATO PfP-programjához, de a tagság elérése azóta sem cél, ugyanis a NATO-bombázások egyelőre nem merültek feledésbe. Szerbia 2008 októberében a hágai Nemzetközi Bírósághoz (International Court of Justice – ICJ) fordult, hogy az foglaljon állást Koszovó egyoldalúan kikiáltott függetlensége tekintetében. Az ICJ 2010 júliusában kiadott hivatalos véleménye nem kedvezett Szerbiának, mivel szerinte Koszovó parlamentje nem sértette meg a nemzetközi jogot azzal, hogy kinyilvánította az önállóságot. (International Court of Justice, 2010) Az ország politikai vezetése a nemzetközi kudarcok ellenére nem a bezárkózás és ellentámadás, hanem az együttműködés politikáját választotta. A szerb-koszovói tárgyalások koordinálását az EU annak reményében vette át az ENSZ-től, hogy talán gyorsabban megoldást találhat a vitás kérdésekre. Szerbia 2012 márciusában EU-tagjelöltté vált, majd 2014 januárjában megkezdődhetnek az EU-csatlakozási tárgyalások is. (European Western Balkans: *Serbia*, 2019) Az EU jogrendszerének szerbiai honosítása a 250 fős egykamarás parlament (Skupština) feladata.

Gazdasági nehézségek a Nyugat-Balkánon

A nyugat-balkáni térségben a jelenlegi európai gazdasági fellendülés ellenére is viszonylag magas a munkanélküliség, és összességében maradt a szegénység. Az európai integrációs lemaradás miatt a külföldi közvetlen befektetések (foreign direct investment – FDI) mértéke elmarad a kívánatostól. Az egyre intenzívebb alternatív keleti (kínai, orosz és török) kapcsolatok ellenére az EU a legfontosabb kereskedelmi partner. A térségből származó nyugat-európai vendégmunkások deviza (főként euró) hazautalásai jelentős pénzügyi segítséget jelentenek az otthon maradt családtagoknak és rokonoknak. A gazdaság konszolidációját ugyanakkor továbbra is akadályozza a múltból örökölt korrupció, szervezett bűnözés és feketegazdaság. Az uniós jogszabályok átvétele révén és a jelenlévő nemzetközi erők segítségével van remény arra, hogy a gazdaság tovább fehéredjen, és ez ösztönözze a külföldi tőke nagyobb mértékű beáramlását.

	Albánia	Bosznia-Hercegovina	Horvátország	Koszovó	Észak-Macedónia	Montenegró	Szerbia
Éves GDP hivatalos árfolyamon (milliárd USD)	13,07 (4.)	18,17 (3.)	54,76 (1.)	7,094 (6.)	11,37 (5.)	4,784 (7.)	41,43 (2.)
Egy főre jutó éves GDP (USD)	12 500 (6.)	12 800 (5.)	24 700 (1.)	10 900 (7.)	14 900 (4.)	17 800 (2.)	15 100 (3.)

	Albá- nia	Bosznia- Hercego- vina	Horvátor- szág	Ko- szovó	Észak- Macedó- nia	Monte- negró	Szer- bia
GDP-növeke- dés (%)	3,8 (2.)	3 (4.)	2,8 (5.)	3,7 (3.)	0 (7.)	4,3 (1.)	1,9 (6.)
Munkanél- küli-ségi ráta (%)	13,8 (2.)	20,5 (5.)	12,4 (1.)	30,5 (7.)	22,4 (6.)	16,1 (4.)	14,1 (3.)
Infláció (%)	2 (5.)	1,2 (2.)	1,1 (1.)	1,5 (4.)	1,4 (3.)	2,4 (6.)	3,1 (7.)
Államadósság (éves GDP %- a)	71,8 (6.)	39,5 (3.)	77,8 (7.)	21,2 (1.)	39,3 (2.)	67,2 (5.)	62,5 (4.)
Szegénységi küszöb alatt élő lakosság aránya (%)	14,3 (3.) (2012)	16,9 (4.) (2015)	19,5 (6.) (2015)	17,6 (5.) (2015)	21,5 (7.) (2015)	8,6 (1.) (2013)	8,9 (2.) (2014)

5. ábra: Makrogazdasági összehasonlítás a CIA The World Factbook adatai alapján. Az egyes mutatók értékei mellett zárójelben található az adott ország helyezése, a legkedvezőbb adat zölddel, a legrosszabb pedig pirossal jelölve. (CIA The World Factbook, 2019)

Albánia Európa egyik szegényháza

Albániában az egy főre jutó GDP (12.500 USD) a nyugat-balkáni államok között a legrosszabbak közé tartozik, csak a hatodik helyet éri el. A GDP-növekedés 3,8%-kal közepesnek értékelhető. A munkanélküliségi ráta magasnak (13,8%) tekinthető, de a térségben nem tűnik nagyon rossznak. Az államadósság GDP-hez viszonyított aránya (71,8%) viszont nagyon magas, ami a gyenge gazdasági teljesítmény mellett egyelőre nem csökkenthető. (CIA The World Factbook: *Albania*, 2019)

Az ország szegénységét jellemzi a fejletlen infrastruktúra és a gyakori áram-, illetve vízellátási problémák. Az elektromos áram jelentős részét vízierőművek állítják elő, de a technológia elavult. A legnagyobb problémát talán még mindig a szervezett bűnözés, a korrupció és a feketegazdaság jelenti. Az albán maffiatevékenység (drog-, fegyver- és szervkereskedelem) nemcsak a térségben, de Európa-szerte ismert.

Bosznia-Hercegovina ledolgozhatatlan hátránya

Bosznia-Hercegovina az egykori Jugoszlávia szegény tagköztársasága volt, majd a délszláv háborúk tovább rontották a helyzetét, ugyanis a gazdasági potenciál 80%-a megsemmisült. Az egy főre jutó GDP (12.800 USD) alacsony, a GDP növekedése (3%) közepes, a munkanélküliségi ráta (20,5%) viszont magasnak tekinthető. Az államadósság (39,5%) közepes mértékű a térségben. (CIA The World Factbook: *Bosnia and Herzegovina*, 2019) A szigorú

költségvetési politika főként a nemzetközi közösség felügyeletének köszönhető. A nemzetközi erők jelenléte ellenére ugyanakkor jelentős a feketegazdaság, ami sokaknak a túlélést és nem az extraprofitot jelenti.

A térség államaival összehasonlítva az országban jelentős a kínai befektetők jelenléte. Az orosz gazdasági érdekeltségek a boszniai szerb területeken jellemzők, a bosnyákok lakta részen a török vállalkozások aktívak, a horvát nemzetiségű lakosságot pedig elsősorban az anyaország támogatja gazdaságilag.

Horvátország „jövédelmező tengerpartja”

A nyugat-balkáni államok közül Horvátország tudott elsőként átállni a piacgazdaságra, ami az integrációs eredményeit pozitívan befolyásolta. Az egy főre jutó GDP (24.700 USD) a térségben kiemelkedő eredmény. A GDP-növekedés (2,8%) közepes, a munkanélküliségi ráta (12,4%) pedig magasnak tűnik, mégis a nyugat-balkáni államok között a legjobb. Az államadósság GDP-hez viszonyított aránya (77,8%) viszont a legmagasabb a térségben. (CIA The World Factbook: *Croatia*, 2019)

Az ország földrajzi adottságai nagyon kedvezőek, hosszú tengerpartja (1777 km) kiváló lehetőségeket ad a turizmusnak, a halászatnak és a hajózásnak. Kiemelkedő a szállítás, a hajóipar és az olajipar. A MOL 49%-os részesedése mellett irányítói jogokkal is rendelkezik a horvát olajipari társaságban, az INA-ban. Kapcsolatukat beárnyékolja egy korrupciós vita.

Koszovó túlélésének záloga a nemzetközi és külföldi támogatás

Koszovó az egyik legszegényebb európai ország, aminek oka a kedvezőtlen földrajzi, politikai, gazdasági és társadalmi adottságokban keresendő. Az egy főre jutó GDP (10.900 USD) a térségben a legrosszabb, a GDP-növekedés (3,7%) azonban viszonylag jónak tekinthető. A munkanélküliség (30,5%) különösen magas, viszont a GDP-arányos államadósság (21,2%) a legalacsonyabb a Nyugat-Balkánon. Utóbbi a nemzetközi felügyeletnek, a költségvetési fegyelem nemzetközi betartatásának köszönhető. A fiatal országnak a nemzetközi adományok (a GDP 10%-a) és a diaszpóra által hazautalt pénzek (a GDP 17%-a) jelentős bevételt biztosítanak. (CIA The World Factbook: *Kosovo*, 2019)

A gazdaság az alapok, a hagyományok, a képzett munkaerő és a tőke hiányában nem tud előre kapni. Helyette továbbra is kiterjedt a korrupció, a csempészet és a feketegazdaság.

Észak-Macedónia elhanyagoltsága

Észak-Macedónia az elégtelen természeti és társadalmi adottságok miatt gazdaságilag elmaradottnak tekinthető még a térségben is. Az egykori Jugoszlávia felbomlásával az ország elveszítette a korábbi pénzügyi támogatásokat, a kereskedelmi kapcsolatokat és a piacok jó részét is. A 2000-es évektől megindult némi fellendülés, de a Görögországgal vívott név vita következtében az integrációs folyamat megrekedt, így a gazdaság fejlődése is korlátozott maradt. Az egykori jugoszláviai hagyományokkal rendelkező macedón autóipari beszállítói szektor a hazai ipar egyik húzóereje, amely dinamikusan fejlődik, és várja a további befektetőket. (Invest in Macedonia, 2019)

A macedóniai egy főre jutó GDP (14.900 USD) közepesnek tekinthető a térségben, de a GDP-növekedés elmaradása nem jó jel a jövőre nézve. A 22,4%-os munkanélküliségi ráta a legrosszabbak közé tartozik, viszont a 39,3%-os GDP-arányos államadósság kedvező a Nyugat-Balkánon. (CIA The World Factbook: *North Macedonia*, 2019) A szürkegazdaság a GDP 1/3-át adja, és kiterjedt az állami korrupció is, ami akadályozza a gazdaság egészséges fejlődését.

Montenegró dinamikus felemelkedése

Montenegró Szerbiától történt különválása jót tett a gazdasági helyzetnek is. Megjelentek a külföldi, norvég, orosz, olasz és magyar befektetők. Az egy főre jutó GDP (17.800 USD) figyelemreméltó a térségben, ami párosul a régióban vezető 4,3%-os GDP-növekedéssel. A 16,1%-os munkanélküliségi ráta közepesnek tekinthető a Nyugat-Balkánon. Az államadósság viszont magasnak (67,2%) tűnik.

Az ország gazdasága nyugodtan támaszkodhat a turizmusra, ami a GDP 20%-át adja. Évente az ország lakosságának körülbelül háromszorosa látogat el turistaként Montenegróba. Az ország a vízi energia potenciál mindössze 20%-át használja ki, ezért a jövőben nettó energiaexportórré szeretne válni. Tenger alatti vezetéken áramot szállítanának Olaszországba. Az infrastrukturális hiányosságok és a kiterjedt feketegazdaság ugyanakkor megfontolásra készteti a külföldi befektetőket. Mégis 2017-ben a térségben rekordnak számító egy főre jutó FDI érkezett az országba a 848 millió USD értékű külföldi befektetések révén. (CIA The World Factbook: *Montenegro*, 2019)

Szerbia vontatott konszolidációja

Szerbia a délszláv háborúk (1991–1995) és a koszovói fegyveres konfliktus (1998–1999) miatt, illetve magának is köszönhetően súlyos gazdasági válságba került. Az egy főre jutó GDP (15.100 USD) közepes teljesítmény, miközben az 1,9%-os GDP-növekedés meglehetősen alacsonynak számít. A munkanélküliségi ráta (14,9%) a térségben átlagosnak tekinthető, de a 62,5%-os GDP-arányos államadósság közepesen magas.

Az állami szektor még mindig jelentős részarányt képvisel a gazdaságban. A stratégiai ágazatok (energiaipar, telekommunikáció és infrastruktúra) fejlesztése kiemelt célkitűzés. Emellett méltó orosz befektetések történtek a szerb olajiparban (Naftna industrija Srbije – NIS), és kínai fejlesztések indultak az út-, vasút- és hídépítés területén. A legnagyobb kereskedelmi partner továbbra is az EU, a szerb export 67%-a az EU-tagországokba irányul, és a nyugat-európai vendégmunkások hazautalásai is jelentős mértékben (évente néhány milliárd euróval) hozzájárulnak a gazdasági teljesítményhez. Szerbia szabadkereskedelmi egyezményt kötött az EU-val, Oroszországgal és Törökországgal, valamint tagja a Közép-európai Szabadkereskedelmi Megállapodásnak (CEFTA) is. (CIA The World Factbook: *Serbia*, 2019)

Az ország a kedvező földrajzi elhelyezkedését egyelőre nem tudta teljesen kihasználni, nem képes elegendő FDI-t bevonni, pedig a munkaereje viszonylag képzett, de hátrányára erős a korrupció és a szürkegazdaság.

Társadalmi megosztottság a Nyugat-Balkánon

A térség etnikai és vallási sokszínűsége, illetve megosztottsága a történelmi változások következménye. A nyugat-balkáni államok muzulmán többségű államaiban a társadalom fiatalnak tekinthető, az átlagéletkor 30 év körül van. Sajnálatos módon éppen a fiatal korosztályt sújtja a magas, nem ritkán 50%-os munkanélküliség. A térség országaiban a történelmi fordulópontok idején megindult népvándorlások hatására a lakosság szinte mindenütt vegyes, tehát általánosan jellemző az etnikai és vallási keveredés. A nyugatra költözött „vendégmunkások” miatt jelentős a Nyugat-Európában élő nyugat-balkáni diaszpóra, amely továbbra sem támogatja kellőképpen a térség társadalmi átalakulását, a megbékélést és a kiegyezést. A térség nem éppen kedvező politikai és gazdasági helyzete miatt erős a lakosság csalódottság érzése, amit az elvándorlás és a népességsökkenés követ. A Nyugat-Balkánon a szerbek vannak a legtöbben, őket követik az albánok, majd a horvátok. A térség összlakosságának száma kb. 23 millió fő.

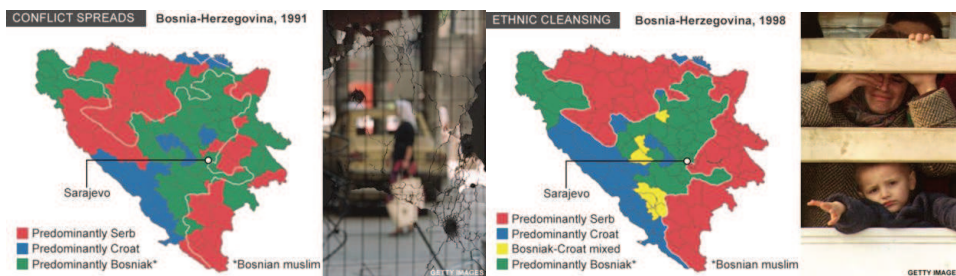
Albánia etnikai homogenitása

Albánia lakosságának száma 3.057.220 fő. Többségében (82,6%) albánok lakják, de a görögök számaránya (0,9%) is említésre méltó. A vallás tekintetében azonban már nem ennyire egyértelmű a kép. A muzulmánok részaránya a legnagyobb, 56,7%, a római katolikusoké 10%, míg az ortodoxoké 6,8%. A lakosság többi része ateistának vallja magát, ami részben Enver Hodzsa kommunista rendszerének az öröksége. A társadalom fiatalnak tekinthető, az átlagéletkor mindössze 33 év. (CIA The World Factbook: *Albania*, 2019) A klán (törzsi) alapú társadalmi modell tovább él, a klán tagjai összetartanak, és feltétlenül támogatják egymást. Nem ritka, hogy a család egyik tagja bünszervezetben a törvények ellen, a másik pedig a hatóságnál ténylegesen vagy csak látszólag a törvények betartatásán dolgozik. Természetesen az albán nyelv a hivatalos, amely a térségben, de Európában is egyedinek számít.

Bosznia-Hercegovina társadalmi heterogenitása

Bosznia-Hercegovinának egyszerre három államalkotó nemzete (bosnyák, szerb és horvát) van, ez is mutatja, hogy esetében egy mesterséges államalakulatról beszélhetünk. A lakosság létszáma 3.849.891 fő. A bosnyákok vannak többségben, arányuk 50,1%, a szerbeké 30,8%, a horvátoké pedig 15,4%. Nem meglepő, hogy a vallási összetétel is a nemzetiségi arányokat követi, a muzulmánok (50,7%), az ortodox keresztények (30,7%) és a katolikusok (15,2%) esetében. Az állam hivatalos nyelvei a bosnyák, a szerb és a horvát, amelyek különösen a délszláv háborúkat követően váltak el egymástól, ezzel is erősítve a saját identitást. (CIA The World Factbook: *Bosnia and Herzegovina*, 2019)

Az egykori Jugoszlávia idején a nemzetiségek együtt, néha vegyes házasságokban és területileg sok helyen, nem egy egységben éltek. A délszláv háborúk következtében azonban „kitisztultak” az etnikai vonalak, a megosztottság tapinthatóvá vált. (Lásd az alábbi etnikai térképeket!)

6. ábra: Bosznia-Hercegovina etnikai térképe 1991-ben és 1998-ban (BBC, 2016)

Horvátország nyugatias társadalma

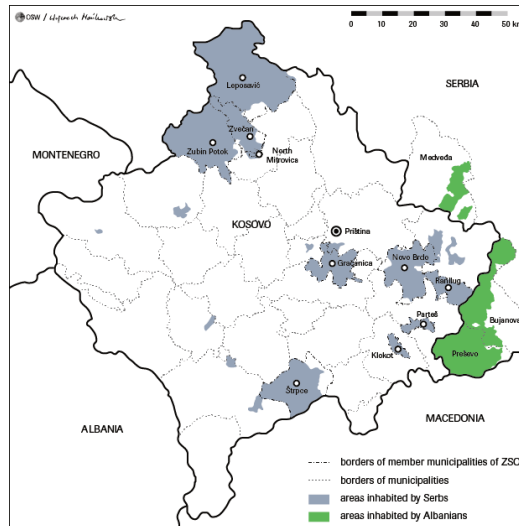
Horvátország lakosságának száma 4.270.480 fő. A horvátok vannak túlnyomó többségben (90,4%), de a szerbek (4,4%) létszámaránya is jelentős annak ellenére, hogy a délszláv háborúk miatt kialakult idegengyűlölet (erős szerbellenesség) homogenizáló hatással volt az etnikai viszonyokra. A kisebbségek között kiemelendő a bosnyákok és a magyarok száma. A vallási megosztottság az etnikai összetételt tükrözi, a római katolikusok aránya 86,3%, az ortodoxoké 4,4%, míg a muzulmánoké 1,5%. (CIA The World Factbook: *Croatia*, 2019) A hivatalos nyelv természetesen a horvát, de a kisebbségeknek is van nyelvhasználati joguk.

Koszovó aszimmetrikus megosztottsága

Koszovó az elmúlt évszázadok során albán többségűvé vált. Különösen a törökök északi előrenyomulása után, amikor a szerbek az 1389-es rigómezei csatában vereséget szenvedtek. Az albánok pragmatikusak voltak, inkább beilleszkedtek, hivatalt vállaltak az Oszmán Birodalomban, és többségük a muzulmán hitre is áttért. Ez biztosította az albánok nemzeti túlélését és sokasodását, ebben legyőzték a szerbeket – az általuk „szerb bölcsonék” tartott – Koszovóban. A koszovói albánok 1998-ban felláztak a tartományban kisebbségben lévő szerb „elnyomóik” ellen, így az aszimmetria idővel az albánok javára fordult. A 2008-ban önállóságát egyoldalúan kikiáltott ország lakosságának létszáma 1.907.592 fő. Az albánok részaránya 92,9%, a szerbeké 5%, és rajtuk kívül bosnyákok (1,6%), törökök (1,1%), askálik (0,9%)⁴, egyiptomiak (0,7%), goránik (0,6%)⁵ és romák (0,5%) is élnek Koszovóban. A szerbek egy tömbben Észak-Koszovóban, keleten és délen pedig szórványban találhatóak. A vallás tekintetében a muzulmánok vannak többségben (kb. 90%), míg az ortodoxok száma a szerbekéhez igazodva kb. 5%, és még római katolikusok is vannak kb. 2%-ban. A hivatalos nyelv az albán és a szerb. (CIA The World Factbook: *Kosovo*, 2019) Észak-Koszovóban a szerbek egy párhuzamos közigazgatási rendszert hoztak létre, mert nem hajlandók beletörödni Koszovó Szerbiától történt különválásába. Az aszimmetriát, azaz a kisebbségi létet és státust most a szerbek nem akarják elfogadni.

⁴ Albán anyanyelvű szunnita muzulmán kisebbség.

⁵ Szláv eredetű, muzulmán vallású hegyi népcsoport.

7. ábra: Szerbek (szürke) Koszovóban és albánok (zöld) a Preševo-völgyben (Centre for Eastern Studies, 2018)

Észak-Macedónia identitásavara

Észak-Macedónia lakossága 2.118.945 fő. Az ország az elmúlt években jelentős identitás-zavarral küzdött, mert Görögország nem ismerte el alkotmányos nevét, a Macedón Köztársaságot. Emellett a bolgárok a macedón nyelvet nem tekintik önállónak, csak nyugat-bolgár dialektusnak. A 2001-ben történt macedón-albán fegyveres összetűzések kis híján polgárháborút okoztak. A macedón (64,2%) mellett jelentős az albán nemzetiségű (25,2%) lakosság aránya is, de rajtuk kívül törökök (3,9%), romák (2,7%) és szerbek (1,8%) is élnek az országban. Az ortodox hívők részaránya 64,8%, a muzulmánoké 33,3%. A hivatalos nyelv a macedón, de az albánok nyelvhasználata is garantált az albánok által lakott területeken. (CIA The World Factbook: *North Macedonia*, 2019)

Montenegró befogadó társadalmá

Montenegró mini állam, lakosságának létszáma 614.249 fő. Még a kis területe sem homogén etnikailag, ugyanis a montenegróiak (45%) mellett szerbek (28,7%), bosnyákok (8,7%) és albánok (4,9%) is élnek. Az ortodox vallásúak számaránya 72,1%, a muzulmánoké 19,1%, a katolikusoké pedig 3,4%. Hivatalos nyelve a montenegrói, ami szintén az önállóság, a szuverenitás kifejezője a montenegrói ortodox egyház mellett. (CIA The World Factbook: *Montenegro*, 2019)

Szerbia sokszínűsége

Szerbia lakossága 7.078.110 fő. A szerbek részaránya 83,3%, a magyaroké 3,5% (Vajdaság), a romáké 2,1%, a bosnyákoké 2% (Szandzsák), az albánoké (a Preševo-völgy térségében) pedig lehet akár 1,5% is, de ők rendszerint nem vallják be etnikai hovatartozásukat vagy bojkottálják a népszámlálást. Korábban volt egy jugoszláv kategória is, hiszen sokan nem akarták magukat a délszláv népcsoporton belül definiálni, vagy vegyes házasságból születtek, és a nemzetiségi kérdéssel érdemben nem is foglalkoztak. A vallási meggyőződés általában követi az etnikai hovatartozást, a szerb ortodoxok aránya 84,6%, a katolikusoké 5%, a muzulmánoké 3,1%, míg a protestánsoké 1%. (CIA The World Factbook: *Serbia*, 2019) Az ország hivatalos nyelve a szerb, a kisebbségi nyelvhasználat a Vajdaságban, a Szandzsákban és a Preševo-völgyben jellemző. Szerbia a nemzetközi fórumokon kiáll a koszovói szerbek mellett, és követeli, hogy a kisebbségi jogait szabadon gyakorolhassák. Az anyaországi vezető politikusok jó kapcsolatokat ápolnak a boszniai szerbekkel. Ősi felfogás szerint ahol szerbek élnek, azok a területek egységes „szerb földként” tartoznak össze. (Hadrovics, 1991) Modern felfogásban ez ma már nem igaz, ezért a jelenség gyakran okozott a közelmúltban is konfliktusokat az érintett felek között. Különösen igaz ez Koszovóra, ahol nemcsak a szerbek lakta területeken vannak szerb ortodox templomok és kolostorok, hanem az albán többségű országrészekben is.

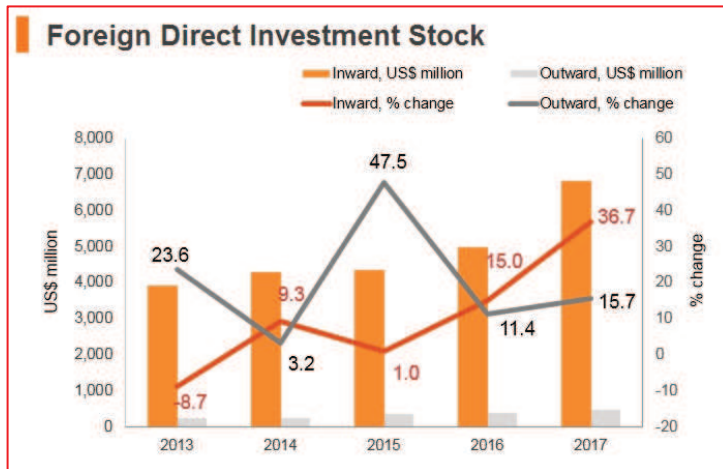
Technológiai lemaradás a Nyugat-Balkánon

A Nyugat-Balkán államai a fent említett politikai, gazdasági és társadalmi nehézségek miatt a technológia tekintetében is le vannak maradva Kelet-Közép-Európától. Ez pedig egy örökösi kör, ugyanis amíg nincs előrelépés, addig a térség sem lesz vonzó a külföldi befektetők előtt. Az infrastrukturális hiányosságokat néhány kivételtől eltekintve egyelőre nem sikerült megszüntetni. Az elvándorló képzett munkaerő és a csökkenő kereslet miatt sem tudnak megtelepedni a térségben a kis nyersanyag-szükségletű, de magas hozzáadott értéket kínáló vállalkozások. A jelenlegi FDI mértéke nem elegendő ahhoz, hogy látványos változás következzen be. A külföldi mobiltelefon és internetszolgáltatók megjelenése javított a mostoha helyzeten, és így az internetet használók aránya szinte minden államban megközelíti vagy eléri a 70%-ot, a mobiltelefonok száma pedig számos országban meghaladja a lakosság létszámát. A nyugat-európai és lassan a kelet-közép-európai munkaerőhiány is elvonja a térség humán erőforrás potenciáljának egy részét, ami ellentétes a helyi gazdaság megerősítésének törekvéseivel.

Albánia infrastrukturális fejletlensége

Az albániai fejletlen infrastruktúra és az elavult gazdasági szerkezet egyelőre nem vonzza kellőképpen a külföldi befektetéseket. A repülőterek száma mindössze négy, a vasútvonalak hossza 667 km, ami meglehetősen kevés. 115 mobiltelefon jut 100 lakosra, az internetet használók aránya pedig 66,4%-os. (CIA The World Factbook: *Albania*, 2019) Jó gazdasági potenciált jelenthet a kedvező adottságú dél-adriai tengerpart. A kereskedelem és a turizmus

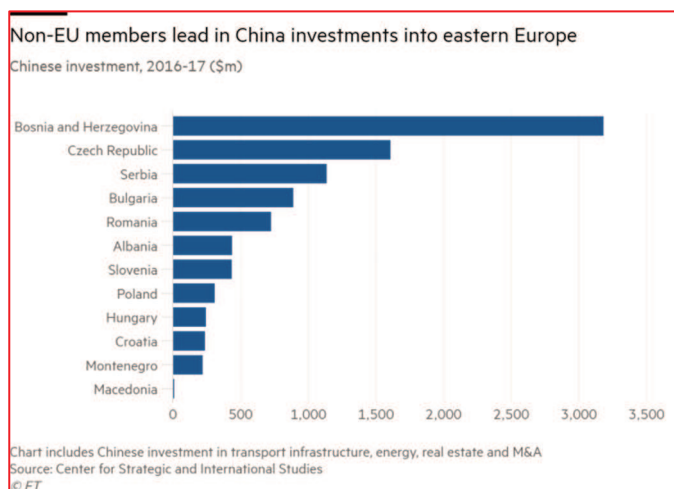
fellendítése érdekében modern infrastrukturális fejlesztésekre van szükség. Ennek előfeltétele viszont a szervezett bűnözés és korrupció visszaszorítása, hogy a külföldi tőke tisztességes piacra találjon.

8. ábra: Az FDI alakulása Albániában 2013 és 2017 között (Hong Kong Trade Development Council, 2019)

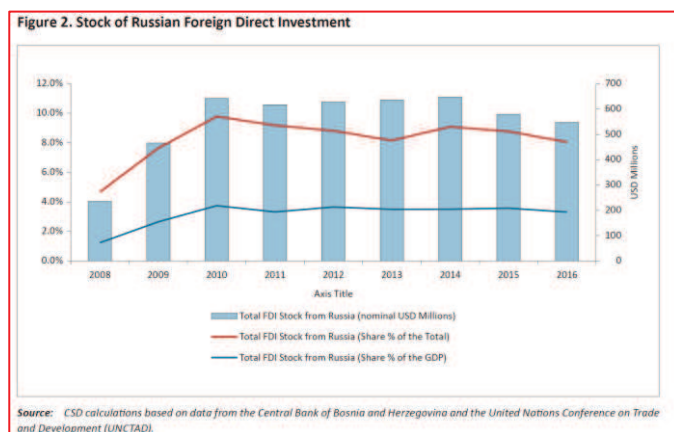
Bosznia-Hercegovina hátrányos diverzitása

A bosznia-hercegovinai bonyolult államigazgatás és az államalkotó nemzetek széthúzó gazdaságpolitikája akadályozza a technológiai fejlődést. A repülőterek száma hét, a vasútvonal hossza pedig 965 km. Az igazán rövid (alig több 20 km-nél) tengerpartra gazdaságilag nem lehet alapozni. Az internetet használók aránya 69,3%-os, és közel a teljes lakosság (89%) rendelkezik mobiltelefonnal. (CIA The World Factbook: *Bosnia and Herzegovina*, 2019). A külföldi befektetések között kiemelendők az EU-tagállamok, az orosz, a kínai és a török vállalkozások. 2016–2017-ben az Európa keleti felébe irányuló kínai befektetések között a bosznia-hercegovinai érte el a legnagyobb értéket, ami meghaladta a hárommilliárd USD-t.

9. ábra: Kínai befektetések Európa keleti részén 2016–2017-ben (The Financial Times, 2018)

Az orosz FDI elsősorban a szerbek által lakott területen jelenik meg, ellensúlyozva a bosnyákokat támogató, muzulmán országokhoz köthető befektetéseket.

10. ábra: Orosz FDI Bosznia-Hercegovinában 2008–2016 között (Center for the Study of Democracy, 2018)

Horvátország kényelmes helyzete

Horvátország a többi nyugat-balkáni államhoz képest fejlett infrastruktúrával rendelkezik. Repülőtereinek száma 24, vasútvonala pedig 2722 km hosszú. Az EU-források révén az ország az uniós tagságra történő felkészülést, majd az EU-tagságot is fel tudta használni az infrastruktúra, különösen a közút és az autópálya rendszer (összesen 26 958 km hosszú) fejlesztésére, ami a turizmus szempontjából alapfeltétel. Az internetet használók aránya 72,7%-os, és 100 lakosra 101 mobiltelefon jut. A hosszú tengerpart kényelmessé teszi a horvát gazdaságot, amely a halászat, az olajipar és a hajógyártás tekintetében is jól teljesít.

(CIA The World Factbook: *Croatia*, 2019) Mindez segíti az innovációt és a technológiai fejlődést, ami továbbra is vonzóvá teheti az országot a külföldi befektetők előtt.

Koszovó teljes lemaradása

Koszovó az egykori Jugoszlávia szerb tartományaként gazdasági-infrastrukturális tekintetben elhanyagolt volt. Replttereinek sma hat (kzlk három betonos), vastvonalainak hossza 333 km. A gazdasági szerkezet elavult, sem nyersanyagok (kivéve a leáldozóban lévő energiahordozó, a hatalmas barnaszén készlet), sem technológia, sem képzett munkaerő nem áll rendelkezésre. A külföldi támogatások és a diaszpóra hazautalásai nem a hosszabb távú gazdasági befektetéseket és beruházásokat, csak a túlélést biztosítják. Alacsony a mobiltelefon használók aránya (31%). Gyakoriak az áramkimaradások, és az egyéb közüzemi szolgáltatások snvinonala is elmarad az elvárásoktól. (CIA The World Factbook: *Kosovo*, 2019) A befektetési kedvet rontja a politikai bizonytalanság, a gazdasági instabilitás, az infrastrukturális hiányosságok, a szakképzett munkavállalók hiánya, a korrupció és a szervezett bűnözés magas szintje. Érdemes megjegyezni, hogy Koszovó légterében a légi-közlekedést a magyar HungaroControl ellenőrzi.

Hiányzó gazdasági vonzerő szak-Macedóniában

Észak-Macedóniában a nemzetközi elszigetelődés (névvita), a politikai instabilitás, az elavult gazdasági szerkezet és az ezzel együtt járó bizonytalanság elriasztotta a nagyobb külföldi befektetőket. A repülőterek sma 10 (nyolc betonos), a vasútvonal hossza pedig 925 km. Az egykori Jugoszlávia idején kiépült macedóniai infrastruktúra közepesen fejlettnek tekinthető. Az internetet használók aránya 70,4%, és 101 mobiltelefon jut 100 lakosra. Az ipari termelés jelentős részét az autóipari beszállítók adják, de ez nem elegendő a technológiai fejlettség emelésére. A fiatalok körében közel 50%-os a munkanélküliség, és kevés a jól képzett munkaerő. Emellett a szürkegazdaság a GDP kb. 1/3-t termelheti ki. (CIA The World Factbook: *North Macedonia*, 2019) A sok-sok negatívum mellett optimizmusra adhat okot, hogy a névváltoztatás révén várhatóan megkezdődhet az euro-atlanti és európai integráció, ami a gazdaságot is felfelé húzza majd a potenciális technológiai fejlődéssel és a modernizációval.

Montenegró kedvező adottságai

A 2017-es NATO-csatlakozás növelte az ország stabilitását és bizalmi fokát. Montenegró tengerpartja kiváló gazdasági – különösen a turizmus területén – s technológiai fejlődési lehetőségeket rejt magában. A mini állam replttereinek sma t, a vasútvonalak hossza pedig 250 km. Az internetet használók aránya 69,9%, miközben 100 lakosra 163 mobiltelefon jut, ami rekord a térségben. Az infrastruktúra fejlesztése napirenden van, közutak készülnek, és autópálya épül (utóbbi kínai közreműködéssel). Impozáns célkitűzés, hogy az ország villamos energia exportorr váljon, és tenger alatti vezetéken jutna el az áram Olasz-

országba. Az elavult gazdasági szerkezet modernizálásához hozzájárulhatnak a külföldi befektetések és beruházások, amelyek 2017-ben rekordösszeget értek el. (CIA The World Factbook: *Montenegro*, 2019)

Szerbia viszonylag előnyös technológiai öröksége

Szerbia az egykori Jugoszlávia központi állama révén a legnagyobb örököse az egykor prosperált délszláv államnak. Az akkor még fejletlenek tekinthető infrastruktúra mára elavulttá vált. A földgázvezetékek túlnyomó többsége a Belgrádtól északra fekvő területen (gyakorlatilag a Vajdaságban) található, déli irányban egyre ritkább a hálózat. Dél-Szerbia gazdaságilag fejletlenebb, de jelentős tranzitszerepe van Észak-Macedónia és rajta keresztül Görögország és Törökország felé. A repülőterek száma 26 (10 betonos), a vasútvonalak hossza pedig 3809 km. Az internetet használók aránya 67,1%, és 100 lakosra 121 mobiltelefon jut. A Duna és a Száva hajózható, szállításra alkalmas. Kínai segítséggel megkezdődtek az infrastrukturális fejlesztések (vasút, autópálya, híd). Meghatározó a gépipar (autó- és fegyvergyártás), az egykori Zastava autógyárat megvásárolta az olasz Fiat. Szerbia a nyugati (EU) és a keleti (Kína, Oroszország, Törökország) kereskedelmi kapcsolatait egyaránt kihasználja technológiai fejlettségének növelése érdekében. (CIA The World Factbook: *Serbia*, 2019) A térség kisebb államaihoz képest jelentős – és viszonylag képzett – munkaerő potenciállal rendelkezik, ami ösztönözheti a külföldi befektetéseket. Ehhez azonban a jogi és üzleti környezetet meg kell tisztítani a korrupciótól.

A TÉRSÉG BIZTONSÁGI HELYZETE

A nyugat-balkáni államok európai integrációja részben a jogállamisági hiányosságok miatt késett az elmúlt két évtizedben. A nacionalizmus, az idegengyűlölet és a szélsőséges szervezetek a biztonsági helyzetet csak tovább bonyolították vagy rontották. A megkésett rendszerváltozás és annak kaotikus, illetve erőszakos volta miatt kiterjedté vált a korrupció és a szervezett bűnözés. Ugyan korábban is volt Nyugat-Európába irányuló illegális migráció, de 2015-ben már olyan méreteket öltött, hogy a térség államai ezt a régi-új jelenséget és biztonsági kihívást – habár nem volt szokatlan és idegen – nem tudták megfelelően kezelni. Mennyivel jobb lett volna, ha a Nyugat-Balkán európai integrációja előrehaladottabb lett volna, akkor a nemzetközi biztonsági együttműködés is hatékonyabbnak bizonyulhatott volna.

A jelenlegi törékeny biztonsági helyzet oka a politikai átmenet nehézkes végrehajtása, a gazdaság instabilitása, valamint a súlyos társadalmi (szegénység és etnikai szembenállás) problémák. A szervezett bűnözés, a korrupció, a csempészet, az illegális tevékenységek és a feketekereskedelem (szürkegazdaság) elriasztja a tisztességes hazai és külföldi befektetőket, vállalkozókat. A kedvezőtlen szociális és gazdasági helyzet növeli az etnikai szélsőségeség (extrémizmus) térnyerését és a vallási ellenségeskedéseket (fundamentalizmus megjelenése) is. Az EU-nak különleges felelőssége van a nyugat-balkáni rendezésben és a biztonsági helyzet javításában, hiszen az ENSZ és az Egyesült Államok – amelyek kezdetben sokat tettek a fegyveres küzdelmek befejezése és a stabilitás érdekében – átadták a terepet az európai megoldásoknak.

Albánia ellentmondásos biztonsági helyzete

Albánia már az 1990-es évek elején elkötelezte magát az euro-atlanti integráció és a nyugat-balkáni térség stabilitása mellett. Az 1997-ben bekövetkezett albániai polgárháború azonban megtorpanást jelentett ezen az úton, ugyanis a felkelők kezébe került fegyverek közvetve ellenségeskedést és instabilitást eredményeztek a környező országok (Szerbia – benne Koszovó – és Macedónia) albánok által lakott területein. Az albánság ellentmondásos helyzete sajnos máig nem oldódott meg. Miközben a NATO-tag Albánia politikai elitje – legalábbis a felszínen – jó példát és stabilitást szeretne, a szélsőséges erők a vélt Nagy-Albánia eszme (az albánok lakta területek egy államon belül történő egyesítése) követésével, illetve a szervezett bűnözés és korrupció működtetésével aláássák a regionális biztonságot. Utóbbiak miatt az EU-csatlakozási tárgyalások követelményeinek teljesítése sem sikerül. A továbbra is meglévő biztonsági hiányosságok miatt a gazdaság és a társadalom nem képes kitörni korábbi béklyóiból. Az albán maffia határokon átnyúló tevékenysége, a drogkereskedelem, a csempészet, a pénzmosás és a korrupció alapvető gátja az európai integráció folytatásának, így az EU-tagság elérésének. (European Commission: *Commission Staff Working Document Albania 2018 Report*, 2018)

Bosznia-Hercegovina mesterséges stabilitása

Bosznia-Hercegovina egy bonyolult politikai rendszerrel rendelkező mesterséges állam, ahol az államigazgatási reform, a gazdasági konszolidáció és a társadalmi megbékélés sem halad a kívánt lendülettel. Több mint 23 évvel a Dayton-i Megállapodást követően az államalkotó nemzetek céljai keveset változtak. A bosnyákok továbbra is kivételezett vezető nemzet szeretnének lenni, a szerbek az alapjogaikon túl már-már függetlenségre törekednek, a horvátok pedig saját entitást szeretnének. A politikai és társadalmi helyzet alakulása tehát a nacionalizmus és az elkülönülés irányába mutat, ami ellentétes az európai uniós értékekkel. A gazdaság szenved a politikai széthúzástól, a szervezett bűnözéstől és a korrupciótól, a társadalmat pedig a szélsőséges csoportok jelenléte és az illegális migráció is sújtja. (European Commission: *Commission Staff Working Document Bosnia and Herzegovina 2018 Report*, 2018) Az ország nem tudja kezelni a látszólag azonos vallású, de teljesen más kultúrkörből érkező ázsiai menekülteket, akik egyébként csak átmeneti szállásnak tekintik az országot a Nyugat-Európa felé vezető úton. 2018 őszén több ezer menekült várt a bosnyák-horvát határon arra, hogy az EU területére léphessen, és menekültstátuszt kapjon. A törekeny békét a kb. 600 fős nemzetközi katonai erő, az EUFOR vigyázza. (CIA The World Factbook: *Bosnia and Herzegovina*, 2019)

Horvátország kedvező biztonsági helyzete

Horvátország a térség legjobb adottságokkal és a legmagasabb integrációs szinttel rendelkező országa. NATO- és EU-tagsága biztonságot ad, ami vonzóvá teszi az országot nemcsak a turisták, de a külföldi befektetők számára is. A látszólagos stabilitásban azonban az egykori délszláv háborúk következményeként kellemetlen határvitái vannak Szerbiával, Bosznia-Hercegovinával és Montenegróval, de meglepő módon a szintén NATO- és EU-tag Szlovéniával is. Az anyaállamtól provokatív támogatást kapnak a bosznia-hercegovinai

horvátok, ami nem tetszik a bosnyákoknak és a szerbeknek. A nemzetközi politikai porondon Horvátországnak sikerült feledtetni a délszláv háborúk idején a horvát nacionalisták által elkövetett emberiség elleni bűncselekményeket, és ma már Ante Gotovina tábornok is nemzeti hős, nem bűnös. A magyar-horvát kapcsolatokat megterheli a MOL-INA korrupciós (kenőpénz) botrány (vita), amely a MOL számára kedvező nemzetközi bírósági állásfoglalás miatt horvát részről továbbra sem akar csitulni. A közsféra korrumpáltságát mérő nemzetközi rangsorban (Corruption Perceptions Index 2018 – CPI 2018) Horvátország a 60. helyet foglalja el, ezzel a 180 értékelt ország között az első (legjobb) harmad végén helyezkedik el. (Transparency International, 2018) A politikai és részben a gazdasági sértegettségből fakadó nemzeti érzületű feszültség gyakran a nemzetközi sportrendezvényeken tör elő. A nacionalizmus, az idegengyűlölet és a sovinizmus különösen a horvát-szerb relációban jelenik meg erőszakos formában.

Koszovó változatlan instabilitása

Koszovó rendezetlen státusa részben továbbra is alapja az ellenségeskedéseknek. A 2008. februárban kikiáltott egyoldalú függetlenséget több mint száz ENSZ-tagállam ismerte el, ami arra bátorítja a koszovói albán kormányzatot, hogy egyre több területen a nemzetközi felügyelet ellenére is önálló államként viselkedjen. A 2013-as Brüsszeli Megállapodás óta az EU ellenőrzése alatt zajló kétoldalú szerb-koszovói tárgyalások mindaddig kompromisszumra készek lehetnek, amíg nem érintik az államiság kérdését. Amennyiben ez közvetve is, de felmerül, Szerbia tiltakozik, és hangoztatja, hogy nem mond le Koszovóról. Ugyanakkor ez *de facto* már rég megtörtént, már csak a *de jure* beismerés hiányzik. 2018 elején Észak-Koszovóban meggyilkolták a jól ismert Oliver Ivanović koszovói szerb politikust, az év végén megalakult a Koszovói Biztonsági Erőből a Koszovói Fegyveres Erő, és védővámokat vezettek be a szerb termékekre, ami már külön-külön is nagyon felháborította a szerbeket, akik ezért még a haderejüket is magasabb készenlétebe helyezték. A Szerbia és Koszovó közötti vitás kérdések mielőbbi rendezése létfontosságú a Nyugat-Balkán biztonsága tekintetében is, de ennek a kiegyezésnek rövid távon egyelőre kicsi az esélye. (European Western Balkans: Vučić and Taçi in Munich: Slim chances for an agreement in the near future, 2019) A státuskérdés rendezése tekintetében Észak-Koszovó szerbek lakta és a dél-szerbiai albánok által benépesített Preševo-völgy területcseréje is felmerült, de ez csak rész-megoldás lehet, és könnyen újabb precedenst teremthet a területi vitákban bővelkedő Nyugat-Balkánon. A koszovói bizonytalan politikai, szegény gazdasági és feszült társadalmi helyzet miatt az euro-atlanti és európai integrációs folyamat a szándékok ellenére sem tud kitörni a mélypontról. Továbbra is erős a szervezett bűnözés, a csempészet és a korrupció, amelyek szintén akadályozzák a politikai megbékélést, a gazdasági fejlődést és a társadalmi szemléletváltást.

Észak-Macedónia bizonytalan biztonsági helyzete

Észak-Macedónia biztonsági helyzetét a Görögországgal folytatott névvita következményei és a helyi albánság önrendelkezési törekvései határozzák meg. A névvita máig akadályozta az ország euro-atlanti és európai integrációját, aminek megoldása az említett Prespa Meg-

állapodás macedón és görög ratifikációja volt, ami megváltoztatta az ország nevét a Görögország számára is elfogadható Észak-Macedóniára. Az albán kisebbség a korábbi fegyveres harcát feladva politikai úton küzd minél szélesebb körű önrendelkezéséért, amiért akár zsarolni is képes a többségi macedón kormányzatot. A hatóságok nem képesek maradéktalanul kezelni a biztonsági kihívásokat, ennek jól érzékelhető jele volt a 2015-ös migránsválság. 2015 januárjától 2018 szeptemberéig közel félmillió – főként illegális – migráns és menekült érkezett Macedóniába, akiknek a megállítása, ellátása és sorsuk rendezése teljesíthetetlen feladat elé állította a helyi hatóságokat. A migrációs nyomás 2017-re jelentősen visszaesett, majd tovább csökkent. (CIA The World Factbook: *North Macedonia*, 2019) A gazdasági problémák miatt magas a szegény lakosság aránya, valamint a bűnözés és a korrupció szintje is. Ez pedig csökkenti az általánosságban bizonytalan helyzet konszolidációjának esélyét, valamint az euro-atlanti és európai integráció továbbvitelének zökkenőmentességét.

Montenegró stabil biztonsági helyzete

Montenegróban a 2006 júniusában kinyilvánított függetlenség a NATO- és EU-integráció tekintetében pozitív változásokat hozott, hiszen sikerült megszabadulni az európai integrációt akadályozó társállamtól, Szerbiától. Az önálló euro-atlanti integrációs folyamat 2017-re beérett, amikor az ország a NATO tagjává vált. Ezzel biztonsági helyzete javult, nemzetközi politikai irányvonala megszilárdult. Szerbia kezdetben nem tudott beletörődni a montenegrói tengerpart elvesztésébe, és a kettős állampolgárságról – amit Szerbia nem támogattott – vita alakult ki köztük. Montenegrónak továbbra sem tetszik a Prevlaka-félsziget Horvátországhoz tartozása, amely ellen korábban élesen tiltakozott. A legfőbb bevételi forrást biztosító turizmus a szervezett bűnözés alakítóinak is vonzó, ahogy a leple alatt akár terror-szervezetet, a japán Aum Shinrikyot is lehet utaztatni. Ennek bizonyítéka, hogy a japán szélsőséges csoport tagjait 2016 márciusában elfogták Montenegróban.

Habár az ország nincs a fő nyugat-balkáni migrációs útvonalon, és többnyire nem célország, egyre több az észak-afrikai és közel-keleti menedékkérő. Az utóbbi években a bővülő üzleti lehetőségek növelték a korrupciót a politikában és a gazdaságban, ugyanis a kétes befektetések kedvező feltételeket találtak Montenegróban. Az európai integráció folytatása érdekében még sokat kell tenni a pénzmosás, a szervezett bűnözés, az embercsempészet, az illegális fegyver-, dohány- és droggereskedelem megfékezése érdekében. (European Commission: *EU Commission Staff Working Document Montenegro 2018 Report*, 2018)

Szerbia bonyolult biztonsági helyzete

Szerbia az egykori Jugoszlávia felbomlásával és szétesésével fokozatosan elveszítette közvetlen befolyását a délszláv térségben. Végül úgy vált önálló állammá, hogy jelentős szerb kisebbség maradt a többi nyugat-balkáni országban. Ez a tény továbbra is nemzeti frusztráltságot, biztonsági kihívást jelent számára. Különösen Koszovó elszakadása érinti kellemtelenül, hisz a szerb nemzet „bölcsője” Koszovóban található. Az Észak-Koszovó a Preševo-völgyért területcserre ötlete nem oldja meg a Koszovóban található számos szerb pravoszláv emlékhely és templom helyzetét, sőt azok továbbra is ki vannak téve az albán nacionalisták és szélsőségesek esetleges támadásainak. A Vajdaságban tradicionálisan meglévő autonómiatörekvés mellett a muzulmán többségű Szandzsákban is érezhető hasonló

szándék, amit a szerb nacionalisták nemzeti fenyegetésként értékelnek. Szerbia az ismert okok miatt nem kíván a NATO tagja lenni, de elveit és segítségét elfogadja, miközben egy önálló, szövetségi rendszertől független, erős haderőt (Szerbia Hadserege) tart fenn. A szerb fegyveres erőknek képesnek kell lenniük egyedül, azaz külső segítség nélkül szembenézni az országot fenyegető biztonsági kihívásokkal. A NATO-val közösen végrehajtott gyakorlatok célja az interoperabilitás megteremtése. (European Western Balkans: *Interoperability of Serbian Armed Forces: An instrument or a goal?*, 2018) Az EU tagjelölti státusz és a csatlakozási tárgyalások megkezdése jelentős előrelépés volt az európai integrációban, ugyanakkor Koszovó helyzetének rendezetlensége egyelőre kerékkötője a látványos továbblépésnek.

A migrációs válság Szerbiát is erősen érintette, 2015-ben és 2016-ban közel 680 ezer migráns és menekült vonult át az országon. 2018 júniusában mintegy 3200 migráns és menekült tartózkodott Szerbiában. (CIA The World Factbook: *Serbia*, 2019) 2016-ban 6050 főt fogtak el a hatóságok illegális határátlépés miatt, és 604 személy ellen indítottak eljárást embercsempészet vádjával, akik mintegy 5200 személy illegális határátlépését próbálták elősegíteni. (European Commission: *EU Commission Staff Working Document Serbia 2018 Report*, 2018) A gazdasági nehézségek és a társadalmi problémák az elmúlt évtizedek dezintegrációs folyamatainak mellékhatásaival csak egyre súlyosbodtak, és egyelőre nincsen kiút ebből a helyzetből, mivel a feltételek nem sokat javultak. A szélsőséges nacionalizmus üzenetei a politikán kívül ma már gyakran a szurkolók (focultrák) közvetítésével jutnak el a címzetekhez, a rivális nemzetek képviselőihez, részben pedig a saját politikai vezetőkhez, akik nem veszik észre, hogy az általuk szított szélsőségesesség előbb-utóbb saját maguk ellen fordulhat. Ennek csak az egyik jele a hetente tiltakozva vonuló többzetes elégedetlen tömeg Belgrád utcáin. (European Western Balkans: *Weekly anti-government protests spread across Serbia*, 2019) A szervezett bűnözés és korrupció Szerbiában is jelen van a földrajzi elhelyezkedés, a hagyományok, a szegénység, a klán-struktúra, a gyenge állam és hatóságai, valamint az ellenőrző mechanizmusok hiányosságai miatt, ami a negatív folyamatokat csak tovább bonyolítja.

A NYUGAT-BALKÁN ÁLLAMAINAK ÁLTALÁNOS SWOT ANALÍZISE

A nyugat-balkáni folyamatokat röviden összefoglaló és összegző gondolatokat a SWOT⁶ analízis segítségével egy jól csoportosított rendszerben láthatjuk. Az erősségek és lehetőségek fenntartják a Nyugat-Balkán euro-atlanti és európai integrációjának reményét, viszont a gyengeségek és veszélyek továbbra is távol tartják a térség államait az integráció kiteljesedésétől. A legjobb megoldás vitathatatlanul az lenne, ha az EU-tagállamok a nyugat-balkáni államokat egy kontingensként kezelve készítenék fel a későbbi tagságra, és a lemaradókat folyamatosan felkarolnák. Ez nemcsak az érintettek, de az EU-nak is jól felfogott érdeke. Ez ellen azonban erősen tiltakoznak az integrációban előbbre tartó államok, mint például Montenegró és Szerbia.

⁶ Strengths – Erősségek, Opportunities – Lehetőségek, Weaknesses – Gyengeségek, Threats – Veszélyek

<p><u>Erősségek:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kedvező földrajzi fekvés - EU-tagsági elkötelezettség - szabadkereskedelmi megállapodások - alacsony vállalkozói költségek (kivéve Horvátország) 	<p><u>Lehetőségek:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - integrációs célok elérése - nyugati értékrend átvétele - infrastrukturális és turisztikai fejlesztések - társadalmi megbékélés
<p><u>Gyengeségek:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - nacionalista politikai és gazdasági szemlélet - megrekedt integrációs folyamat - strukturális reformok hiánya - elmaradott infrastruktúra - jogállami hiányosságok 	<p><u>Veszélyek:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - politikai és társadalmi (etnikai és vallási) ellentétek - szélsőségesek térnyerése - fekete- és szürkegazdaság - szervezett bűnözés - spekuláció és korrupció

11. ábra: A nyugat-balkáni térség SWOT analízise (saját szerkesztés és értékelés)

A Nyugat-Balkán jövője tekintetében az EU Biztonsági Tanulmányok Intézete három szcenáriót vázol fel 2025-ig, egy legjobb, egy közepes és egy legrosszabb forgatókönyvet. Az első („Európa órája”) szerint Görögország és Macedónia rendezi névvitáját, Szerbia és Koszovó kiegyeznek egymással, és 2025-ben Montenegró és Szerbia EU-taggyá válik. A második („Balkáni bizonytalanság”) szerint a nyugat-balkáni államok maradnak az EU-integráció útján, de a reformfolyamat továbbra is lassan halad, Szerbia és Koszovó kapcsolata a tárgyalások folytatása ellenére nem normalizálódik, Bosznia-Hercegovinában a szétválási törekvések fennmaradnak, a korrupció nem csökken, és a gazdasági, illetve a regionális biztonsági helyzet sem javul. A harmadik („A múlt szelleme”) szerint az EU-integráció lassan lekerül a napirendről, Koszovó megosztottá válik, ami Bosznia-Hercegovinát a szétesés felé sodorja, kiújulnak az etnikai ellentétek, Montenegróban és Albániában a korrump kormányok a szervezett bűnözéssel szövetkeznek, Oroszország befolyása megnő (katonai jelenlét) a térségben, és a biztonsági helyzet visszatér az 1990-es években tapasztalt állapotba. (European Union Institute for Security Studies, 2018)

ZÁRÓ GONDOLATOK

Ha meg akarjuk érteni a Nyugat-Balkánt, akkor nem szabad kizárólag nyugati értékrendű szemüvegen keresztül szemlélni az ottani folyamatokat. A kényszeres demokráciaexport nem lehet sikeres egy olyan térségben, ahol a jogállamiság nem rendelkezik elegendő fundamentummal. A térség mindig is a nagyhatalmak érdekszférájába tartozott. Sokszor szinte egyszerre jelentkeztek az integrációs és dezintegrációs törekvések, ami érthetetlen ellent-

mondást okozott az 1990-es években is. Ütközőövezet Európa és Ázsia között, ezért tranzitvonal a migrációnak (illegális is), a csempészetnek és más transznacionális kihívásoknak. A nehéz gazdasági helyzet negatívan befolyásolja a politikai és társadalmi viszonyokat. A térség államai nem képesek megtartani a jól képzett és aktív munkaerőt, már nemcsak Nyugat-Európa, de Kelet-Közép-Európa is elcsábítja a szakembereket. A Nyugat-Balkánon számos nemzetiség és etnikum él, érdekeik különbözőek, ami a megosztottság alapvető oka. Eltérő a vallásuk, nyelvük és bizonyos mértékben szokásaik is. A háborúk miatti sérelmek és ellentétek tovább élnek. Ugyanakkor a több évszázados együttélés megkövetelte a kulturális közeledést is. A térségbeli államok jelenlegi közös nevezője a bizalomerosztás (PFP), valamint a NATO- (kivéve Szerbiának) és főként az EU-csatlakozás. Az általánosan elterjedt klán vagy törzsi jellegű társadalom azonban jó alapot biztosít a szervezett bűnözésnek és számos illegális tevékenységnek. A nyugat-balkáni államok a térségben történt fegyveres konfliktusok miatt elveszítették a korábbi helyzeti előnyüket (szabad mozgást, piacgazdaságot az egykori Jugoszláviában vagy az ezzel ellentétes kommunista Albániában a stabilitást és a biztonságot), és lemaradtak az európai integrációban. Deklarált célkitűzésük az EU-tagság, ami összeköti és versenyre készíti őket. Európai politikai közeledésük, két- és többoldalú gazdasági együttműködésük és folyamatosan javuló etnikai toleranciájuk elősegítheti a térségben a megbékélést és a fejlődést. Ugyanakkor a nacionalizmus erősödése, esetleg stagnálása lassítja az integrációt és a gazdasági előrelépést, amiért az Unió is felelős. Az EU ugyanis nem használta ki a 2008-as pénzügyi/gazdasági válságot követő fokozatos konszolidáció pénzbőségének időszakát arra, hogy a Nyugat-Balkánt felzárkóztassa, pedig ez önzetlen jóindulata mellett nyilvánvaló biztonsági érdeke is lett volna, különösen a szervezett bűnözéssel megélnékült migrációs nyomás idején. A nyugat-balkáni térség ellentmondásos biztonsági helyzete egyelőre megmarad, javulásra csak az európai integrációs folyamat látványos előrehaladása esetén számíthatunk.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Barbara Wesel (2018): *2025 is ambitious for Western Balkans to join EU*, <https://www.dw.com/en/2025-is-ambitious-for-western-balkans-to-join-eu/a-43421857> (letöltés: 2019. 01. 26.)
- BBC (2016): *Balkans war: a brief guide*, <https://www.bbc.com/news/world-europe-17632399> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- Be In Kosovo (2019): *Countries that have recognized Kosovo as an independent state*, <http://www.beinkosovo.com/countries-that-have-recognized-kosovo-as-an-independent-state/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- Center for the Study of Democracy (2018): *Assessing Russia's Economic Footprint in Bosnia and Herzegovina*, <http://www.csd.bg/fileSrc.php?id=23349> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- Centre for Eastern Studies (2018): *The Serbian minority in Kosovo and the Albanian minority in Serbia*, <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2018-08-21/serbia-kosovo-negotiations-playing-time-under-pressure-west-0> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- CIA The World Factbook (2019): *Albania*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/al.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)

- CIA The World Factbook (2019): *Bosnia and Herzegovina*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- CIA The World Factbook (2019): *Croatia*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hr.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- CIA The World Factbook (2019): *Kosovo*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- CIA The World Factbook (2019): *North Macedonia*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mk.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- CIA The World Factbook (2019): *Montenegro*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/mj.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- CIA The World Factbook (2019): *Serbia*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ri.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- Európai Parlament (2019): *A Nyugat-Balkán*, <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/168/a-nyugat-balkan> (letöltés: 2019. 01. 20.)
- European Commission (2019): *Countries and Regions – The Western Balkans*, <http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/regions/western-balkans/> (letöltés: 2019. 01. 20.)
- European Commission (2018): *EU Commission Staff Working Document Albania 2018 Report*, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-albania-report.pdf> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- European Commission (2018): *EU Commission Staff Working Document Bosnia and Herzegovina 2018 Report*, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- European Commission (2018): *EU Commission Staff Working Document Montenegro 2018 Report*, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-montenegro-report.pdf> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- European Commission (2018): *EU Commission Staff Working Document Serbia 2018 Report*, <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- European Commission (2019): *European Neighbourhood Policy and Enlargement Negotiation*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information_en (letöltés: 2019. 01. 20.)
- European Union Institute for Security Studies (2018): *Balkan Futures – Three scenarios for 2025*, https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/CP_147%20Balkan%20Futures.pdf (letöltés: 2019. 02. 10.)
- European Western Balkans (2019): *Albania*, <https://europeanwesternbalkans.com/albania/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Bosnia and Herzegovina*, <https://europeanwesternbalkans.com/bosnia-and-herzegovina/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Croatia*, <https://europeanwesternbalkans.com/croatia/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Greece ratifies the Prespa Agreement with Macedonia*, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/01/25/greece-ratifies-prespa-agreement-macedonia/> (letöltés: 2019. 02. 09.)

- European Western Balkans (2018): *Interoperability of Serbian Armed Forces: An instrument or a goal?* <https://europeanwesternbalkans.com/2018/12/05/interoperability-serbian-armed-forces-instrument-goal/> (letöltés: 2019. 02. 17.)
- European Western Balkans (2019): *Kosovo*, <https://europeanwesternbalkans.com/kosovo/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Montenegro*, <https://europeanwesternbalkans.com/montenegro/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Serbia*, <https://europeanwesternbalkans.com/serbia/> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- European Western Balkans (2019): *Vučić and Thaçi in Munich: Slim chances for an agreement in the near future*, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/02/16/vucic-thaci-munich-slim-chances-agreement-near-future/> (letöltés: 2019. 02. 17.)
- European Western Balkans (2019): *Weekly anti-government protests spread across Serbia*, <https://europeanwesternbalkans.com/2019/02/04/weekly-anti-government-protests-spread-across-serbia/> (letöltés: 2019. 02. 17.)
- Hadrovics László (1991): *Vallás, egyház, nemzettudat*, OMIKK, Budapest
- Hong Kong Trade Development Council (2019): *Albania: Market Profile*, <http://china-trade-research.hktdc.com/business-news/article/The-Belt-and-Road-Initiative/Albania-Market-Profile/obor/en/1/1X000000/1X0A3IF3.htm> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- International Court of Justice (2010): *Reports of Judgments, Advisory Opinions and Orders Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo Advisory Opinion of 22 July 2010*, <https://www.icj-cij.org/files/case-related/141/141-20100722-ADV-01-00-EN.pdf> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- International Telecommunication Union (2017): *IDI 2017 Rank*, <https://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- Invest in Macedonia (2019): *Automotive Components*, <http://www.investinmacedonia.com/industries-and-markets/automotive-components> (letöltés: 2019. 02. 03.)
- Juhász József (1999): *Volt egyszer egy Jugoszlávia*, Aula Kiadó, Budapest
- MK KBH (2009): *A Nyugat-Balkán*, MK KBH Tudományos Tanácsa, Budapest
- NATO Multimedia Library (2019): *NATO and the Balkans*, <http://www.natolibguides.info/balkans> (letöltés: 2019. 01. 20.)
- NATO (2019): *NATO Member Countries*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/nato_countries.htm (letöltés: 2019. 01. 20.)
- Óry Mariann (2015): *Western Balkans countries are safe*, Magyar Hírlap, http://magyarhirlap.hu/cikk/31316/Western_Balkans_Countries_are_Safe (letöltés: 2019. 01. 20.)
- Réti György (2000): *Albánia sorsfordulói*, Aula Kiadó, Budapest
- The Financial Times (2018): *China's Balkan investment pledges stoke EU concern*, <https://www.ft.com/content/6c646a3e-7d29-11e8-bc55-50daf11b720d> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- The Guardian (2019): *Macedonia's parliament votes to accept new name*, <https://www.theguardian.com/world/2019/jan/11/macedonias-parliament-votes-to-accept-new-name> (letöltés: 2019. 02. 09.)
- Transparency International (2018): *Corruption Perceptions Index 2018 – CPI 2018*, <https://www.transparency.org/cpi2018> (letöltés: 2019. 02. 17.)

United Nations Development Programme (2018): *Human Development Indices and Indicators – 2018 Statistical Update*, http://hdr.undp.org/sites/default/files/2018_human_development_statistical_update.pdf (letöltés: 2019. 02. 03.)

United Nations (1999): *UN Security Council Resolution 1244 (1999)*, [https://undocs.org/S/RES/1244\(1999\)](https://undocs.org/S/RES/1244(1999)) (letöltés: 2019. 02. 09.)

Vision of Humanity (2018): *Global Peace Index 2018*, <http://visionofhumanity.org/app/uploads/2018/06/Global-Peace-Index-2018-2.pdf> (letöltés: 2019. 02. 03.)

World Economic Forum (2018): *Global Competitiveness Report 2018*, <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/competitiveness-rankings/> (letöltés: 2019. 02. 03.)

Worldatlas (2017): *What Type Of Government Does Bosnia And Herzegovina Have?* <https://www.worldatlas.com/articles/what-type-of-government-does-bosnia-and-herzegovina-have.html> (letöltés: 2019. 02. 09.)